

KABİR EBEDİYETE AÇILAN KAPI

عن هَانِيٍّ مَوْلَى عُثْمَانَ قَالَ: كَانَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانٍ إِذَا وَقَفَ عَلَى قَبْرِ يَبْكِي .
حَتَّى يَبُلَّ لِحْيَتَهُ . فَقِيلَ لَهُ: تَذْكُرُ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ وَلَا تَبْكِي . وَتَبْكِي مِنْ هَذَا؟ قَالَ:
إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
”إِنَّ الْقَبْرَ أَوَّلُ مَنَازِلِ الْآخِرَةِ . فَإِنْ نَجَا مِنْهُ فَمَا بَعْدَهُ أَيْسَرُ مِنْهُ .
وَإِنْ لَمْ يَنْجُ مِنْهُ، فَمَا بَعْدَهُ أَشَدُّ مِنْهُ.“

Hizmeti Osman'ın azatlı kölesi Hâni' anlatıyor:

Osman b. Affân bir kabrin başında durduğunda sakalı ıslanıncaya kadar ağlardı. Bir defasında ona, 'Cenneti ve cehennemi düşünürken ağlamıyorsun da bunun için mi ağlıyorsun?' denildiğinde şöyle cevap verdi: 'Resûlullah (sav) buyurdu ki, 'Kabir, âhirete giden yoldaki konaklama yerlerinden ilkidir. Kişi ondan sağ salim kurtulursa sonrası daha kolay olur.

Eğer kurtulamazsa ondan sonrası daha çetin gelir.'"

(İM4267 İbn Mâce, Zühed, 32; T2308 Tirmizi, Zühed, 5)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
”إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، إِنْ كَانَ مِنْ
أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَيُقَالُ
هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.“

أَنَّسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ :
”إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرَعَ
نَعَالِهِمْ.“ قَالَ: ”يَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيُقْعِدَانِهِ فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي
هَذَا الرَّجُلِ؟“ قَالَ: ”فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ.“
قَالَ: ”فَيُقَالُ لَهُ: ”انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا
مِنَ الْجَنَّةِ.“ قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ : ”فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا.“

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُو:
”اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا
وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ.“

Abdullah b. Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Biriniz öldüğü zaman, ona, varıp yerleşeceği yeri sabah akşam gösterilir. O kimse cennet ehlinden ise cennetliklerin yeri, cehennem ehlinden ise cehennemliklerin yeri gösterilir. Ve ona, ‘İşte senin yerleşeceğin yer burasıdır. Sonunda kıyamet günü Allah seni buraya gönderecek.’ denilir.”*

(B1379 Buhârî, Cenâiz, 89)

Enes b. Mâlik'in naklettiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“Kul, kabrine konduğu ve yakınları dönüp gittiği zaman onların ayak seslerini işitir. Ardından ona iki melek gelerek kendisini oturturlar ve ‘Bu zât hakkında ne dersin?’ diye (peygamberini) sorarlar. Eğer o kul mümin ise, ‘Şehâdet ederim ki o Allah’ın kulu ve Resûlü’dür.’ diye cevap verir. Ona, ‘Cehennemdeki yerine bak! Allah onun yerine sana cennetten bir yer verdi.’ denilir.” Allah’ın Peygamberi (sav), “O kişi her iki yerini birden görür.” buyurdu.*

(M7216 Müslim, Cennet, 70)

Ebû Hüreyre (ra) anlatıyor: *“Resûlullah (sav) şöyle dua ederdi: ‘Allah’ım, kabir azabından, cehennem azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesih Deccâl’in fitnesinden sana sığınırım.’”*

(B1377 Buhârî, Cenâiz, 87)

M

édineli genç sahâbilerden Berâ' b. Âzib'in anlattığına göre, bir gün Resûlullah (sav) bazı dostlarıyla birlikte ensardan bir adamın cenazesine katıldı. Onu defnetmek üzere Bakî' Mezarlığı'na vardıklarında mezarın kazılması henüz tamamlanmamıştı. Nebî (sav) ve ashâbı, kabrin yanına oturdular. Ashâb sanki başlarının üzerinde bir kuş varmış gibi hiç kıvıldamadan sessizce Allah Resûlünün bir şeyler söylemesini beklediler. O esnada Allah'ın Elçisi elindeki bir çöple yere çizgiler çiziyordu. Derken başını kaldırıp birkaç kez, "Kabir azabından Allah'a sığın." buyurdu ve ekledi, "Muhakkak ki ölü, kendisine, 'Ey adam, Rabbin kim? Dinin ne? Peygamberin kim?' diye sorulduğu sırada (kendisini defnettikten sonra) dönüp giden insanların ayak seslerini işitir. İki melek gelir ve oturarak ona, 'Rabbin kim?' diye sorarlar. 'Rabbim Allah'tır.' der. 'Dinin ne?' diye sorarlar. 'Dinim İslâm'dır.' diye cevap verir. 'İçinizden görevlendirilen bu adam kim?' diye sorduklarında ise, 'O Allah'ın Resûlü'dür.' diye cevap verir. Sonra melekler, 'Bunu nereden öğrendin?' diye sorunca o, 'Ben Allah'ın Kitabı'nı okudum, O'na inandım ve O'nu tasdik ettim.' karşılığını verir ki bu durum âdeti, "Allah, inananları dünya hayatında da âhirette de sağlam bir sözle sabit kılar."¹ âyetinin bir tecellisidir. Bunun üzerine gökten bir ses, 'Kulum doğru söyledi. Ona cennetten bir yer hazırlayın, onun için cennete (giden) bir kapı açın ve ona bir cennet elbisesi giydirin.' der. Hemen arkasından o kula cennetin esintisi ve hoş kokusu gelmeye başlar ve daha kabrinde iken ufku gözünün alabildiğince açılıp genişler. Kâfirin ruhu cesedinden ayrıldığında da ona iki melek gelir. Yanına oturarak 'Rabbin kim?' diye sorarlar. O, 'Ah ah! Bilmiyorum.' diye cevap verir. Sonra 'Dinin ne?' diye sorarlar. Yine 'Ah ah! Bilmiyorum.' der. 'İçinizden görevlendirilen bu adam kim?' diye sorduklarında kâfir, 'Ah ah! Bilmiyorum.' diye cevap verir. Bunun üzerine gökten bir münâdi, 'Ona cehennemden bir yer hazırlayın. Cehennem elbiselerinden bir elbise giydirin. Ve ona cehenneme (giden) bir kapı açın.' diye seslenir. O sırada cehennemin sıcağı, yakıcı havası kendisine gelmeye başlar. Böylece kabri, kendisine öyle bir daraltılır ki kaburga kemikleri birbirine girer..."²

Bu hadiste anlatılanlardan insanın kabir hâlinin, ömrünün bir aynası olduğu anlaşılmaktadır. Arapçada, "ölünün gömüldüğü yer" anlamında "kabir", "kabirlerin bulunduğu yer" anlamında ise "makber"

¹ İbrâhîm, 14/27.

² D4753 Ebû Dâvûd, Sünnet, 23, 24.

veya “makbere” kelimeleri kullanılır.³ Türkçede ise kabrin karşılığı olarak Arapçada “ziyaret edilen” yer anlamındaki “mezar” kelimesi kullanılır. Kab(i)r kelimesi, Kur’an’da daha çok yeniden dirilişin anlatıldığı âyetlerde, “*insanların kabirlerinden çıka(rıla)cağını*” ifade ederken “*kubûr*” şeklinde çoğul olarak kullanılmıştır.⁴

İnsanı bir nutfeden (sperm) yarattıktan sonra ona bir tabiat ve biçim verdiğini, sonra da hayat yolunu onun için kolaylaştırdığını belirten Yüce Allah, nihayet onu öldürüp kabre koyduğunu ve dilediği bir zamanda onu tekrar dirilteceğini buyurmaktadır.⁵ Böylece toprağa gömülerek yaratıldığı öze geri döndürülen insan, orada Allah’ın dilediği vakte kadar bekletilecek ve yeniden diriltilecektir. İslâm geleneğinde ölümle yeniden diriliş arasındaki bu süreç “berzah âlemi” olarak isimlendirilir. İki şey arasındaki engeli ifade etmek için kullanılan “berzah” kelimesi,⁶ Kur’an’da, “öldükten sonra diriliş gününe (ba’s) kadar insanın dünyaya tekrar dönmesine engel olan şey”⁷ anlamında kullanılır.

Kıyamet, yeniden diriliş süreci, hesap günü ve cennet cehennem hayatına dair zaman zaman ayrıntılı bilgiler veren Kur’an, ölümle yeniden diriliş arasındaki sürece, diğer bir ifadeyle kabir ahvaline ilişkin açık bir mâlûmat sunmamıştır. Ancak Kur’an’da Medine’deki münafıklardan bahsedilirken onların iki defa azap göreceklerine ve sonra da büyük bir azaba iletileceklerine,⁸ yine Firavun ailesinden söz edilirken onların sabah akşam en kötü azaba maruz kalacaklarına, kıyametin kopacağı günde de azabın en şiddetlisine duçar olacaklarına⁹ dair ilâhî beyanlar birçok âlim tarafından kabir azabı olarak yorumlanmıştır. Bazı âyetler ışığında münafıklar ve inkârcılar için bu değerlendirmeler yapılmasına karşın inanan ve salih amel işleyenlerin kabirde görecekleri mükâfata ilişkin doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir Kur’an âyetine işaret edilmediği görülmektedir.

Kur’an’da, âhirette hesaba çekilmek üzere yeniden diriltilecek insanların, kabirlerinde çok az bir süre kaldıklarını zannetmeleri¹⁰ veya kıyamet gününü gördüklerinde dünyada sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kalmış gibi hissetmeleri,¹¹ yine sûra üfürüldüğünde birden kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giden insanların, “*Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı?*”¹² gibi şaşkınlık ifadeleri sarf etmeleri onların kabirlerinde herhangi bir şey yaşamadıkları yorumlarına da yol açmış, böylece kabir sorgusu veya ahvali hakkında hâkim görüşün aksine farklı bir eğilim de İslâm düşüncesinde kendine yer bulmuştur.

³ LA39/3509, İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, XXXIX, 3509.

⁴ Hac, 22/7; İnfıtâr, 82/4; Âdiyât, 100/9.

⁵ Abese, 80/19-22.

⁶ İE1/143, İbnü’l-Esir, *Nihâye*, 1, 143.

⁷ Mü’minûn, 23/99-100.

⁸ Tevbe, 9/101.

⁹ Mü’min, 40/45-46.

¹⁰ İsrâ, 17/52.

¹¹ Nâziât, 79/46.

¹² Yâsin, 36/51-52.

Hadis kaynaklarında ise mümin olsun kâfir olsun insanoglunun kabir hayatına dair birçok rivayetle karşılaşmak mümkündür. Bu rivayetlerin içeriğine baktığımızda kabir sorgusu ve azabının ön planda olduğunu görürüz. Hz. Âişe'nin aktardığına göre bir gün, kendisinden yiyecek bir şeyler istemeye gelen bir Yahudi kadın şöyle dua etti: *“Allah seni kabir azabından korusun.”* Müminlerin annesi, biraz sonra yanına giren Resûlullah'a (sav), *“Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlara kabirde azap ediliyor mu?”* diye sordu. Allah'ın Elçisi, *“Bundan Allah'a sığınırım.”* buyurdu ve hemen bir binite binerek oradan ayrıldı. Güneş tutulmuştu. Nebî (sav) merkebinden inerek namazgâha geldi ve insanlara uzun bir namaz kıldırdı... Güneş de açılmıştı. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: *“Deccâl fitnesi (ile imtihan edildiğiniz) gibi kabirlerinizde de imtihana çekileceksiniz.”* Hz. Âişe validemiz, Allah Resûlü'nün bu olaydan sonra kabir azabından Allah'a sığınmaya başladığını söylemektedir.¹³

Resûlullah, *“Allah'im, kabir azabından, cehennem azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesih Deccâl'in fitnesinden sana sığınırım.”*¹⁴ buyurarak kabir azabından Allah'a sığınmış ve kabirde azap gören kimselerin sesini işittiğinde dehşet içinde ashâbına bu durumdan Allah'a sığınmalarını söylemiştir.¹⁵ Cenaze namazını kıldırıldığı ölünün arkasından, *“Allah'im! Onu kabir fitnesinden ve cehennem ateşinden koru!”* diye dua eden¹⁶ Merhamet Elçisi (sav), Ebû Seleme vefat ettiğinde de onun için Allah'tan af dilemiş ve kabirini genişletmesini niyaz etmiştir.¹⁷

“Fitne” kelimesi Kur'an'da “azap”¹⁸ ve “işkence”¹⁹ gibi anlamlar için kullanılmakla birlikte “imtihan” anlamına da gelmektedir.²⁰ Bu durumda hadiste ifade edilen “kabir fitnesi/azabı” dediğimiz şey aslında bir ön sorgulama gibi anlaşılmaktadır.²¹ Dolayısıyla bu sorguları iyi geçmeyenlerin, büyük hesap gününe kadar kabirlerinde ruhî bir sıkıntı veya daralma yaşayacak olmalarını ifade etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber, kûsûf yani güneş tutulması namazını kıldırdıktan sonra yaptığı konuşmasında ashâba hitaben, *“Bana, kabirlerde imtihana tâbi tutulacağımız vahyolundu.”* dedikten sonra biri mümin diğeri de kâfir/münafık olmak üzere iki kişiye, kendisinin peygamberliğine inanıp inanmadıklarının sorulacağından bahsetmektedir.²² Ayrıca bir başka rivayette, Allah Resûlü kabir fitnesine şu şekilde açıklık getirmektedir: *“Biriniz öldüğü zaman, ona varıp yerleşeceği yeri sabah akşam gösterilir. O kimse cennet ehliinden ise cennetliklerin yeri, cehennem ehliinden ise cehennemliklerin yeri gösterilir. Ve ona, ‘İşte senin yerleşeceğin yer burasıdır. Sonunda kıyamet günü Allah seni buraya gönderecek.’ denilir.”*²³

¹³ N1477 Nesâî, Kûsûf, 12; DM1561 Dârimî, Salât, 187; M2098 Müslim, Kûsûf, 8.

¹⁴ B1377 Buhârî, Cenâiz, 87.

¹⁵ HM14199 İbn Hanbel, III, 295-96; MA6742 Abdürrezzâk, Musannef, III, 584.

¹⁶ M2234 Müslim, Cenâiz, 86.

¹⁷ M2130 Müslim, Cenâiz, 7.

¹⁸ Enfâl, 8/25.

¹⁹ Ankebût, 29/10.

²⁰ Ankebût, 29/2-3.

²¹ İE3/1437 İbnü'l-Esir, Nihâye, III, 1437.

²² B86 Buhârî, İlim, 24; M1319 Müslim, Mesâcid, 123; MU451 Muvatta', Kûsûf, 2.

²³ B1379 Buhârî, Cenâiz, 89.

Kur'an'a göre nasıl melekler, henüz ölmemiş ancak ölümün pençesindeki inkârcılara cehennem azabını müjdeliyorsa²⁴ bu rivayet de cennetlik ve cehennemlik olanların daha kabirdeyken âhiretteki durumlarının ne olacağına dair işaretler almaya başladığını ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in, "*Kabir, cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukurdur.*"²⁵ şeklindeki sözlerinin anlamı da budur.

Bu hâli şöyle bir benzetmeyle de izah edebiliriz: Kabirde sıkıntı yaşayacak cehennemlik insanın durumu, herhangi bir suç isnadıyla gözaltına alınıp bekletilen kimsenin durumu gibidir. İtham edildiği suçu işlediği için hâkim önüne çıkana kadar o kısacık gözaltı süresi o kişi için aylara, yıllara dönüşecek, gözaltı mekânı da kendisine dar gelecek, oraya sığamayacaktır. Bu durumun ciddiyetinden olmalıdır ki Hz. Osman'ın azatlısı Hâni'in (ra) aktardığına göre, Osman b. Affân bir kabrin başında durduğunda sakalı ıslanincaya kadar ağlardı. Bir defasında ona, "Cenneti ve cehennemi düşünürken ağlamıyorsun da bunun için mi ağlıyorsun?" denildiğinde şöyle cevap verdi: "Resûlullah (sav) buyurdu ki, '*Kabir, âhirete giden yoldaki konaklama yerlerinden ilkidir. Kişi ondan sağ salim kurtulursa sonrası daha kolay olur. Eğer kurtulamazsa ondan sonrası daha çetin gelir.*'"²⁶

Allah Resûlü'nün sırf âhireti hatırlattığı için kabir ziyaretlerini teşvik etmesinden de²⁷ anlaşılacağı üzere kabir ahvali hem mümin hem de kâfir için âhiret ahvalinin bir habercisi olarak düşünülmelidir. Bu bakımdan Kur'an'da da sıklıkla rastladığımız gibi nasıl ki Hz. Peygamber (sav), inanları kötü bir davranıştan sakındırmak için zaman zaman "cehennemle korkutma" yöntemine başvurmuşsa aynı şekilde onları "kabir azabıyla" da uyarmıştır. Bu bağlamda kabir azabının elbiseye sıçrayan idrarla, ulu orta tuvalet ihtiyacını gidermekle, gıybetle veya koğuculukla ilişkisine işaret eden rivayetler dikkat çekmektedir.

İbn Abbâs'ın naklettiğine göre, Allah'ın Elçisi bir gün Zeyd b. Hârise'nin eşi Ümmü Mübeşşir'in²⁸ bahçesine uğradı. Derken orada kabirlerinde azap görmekte olan iki insanın sesini işittiğini söyleyen Hz. Peygamber (sav), birinin, "*insanlardan gizlenmeden tuvalet ihtiyacını gidermesi*", diğerinin de "*laf taşınması*" sebebiyle bu azaba müstahak olduğunu söyledi. Ardından yeşil bir hurma dalı isteyen Hz. Peygamber, dalı iki parça yaptı ve her birinin kabri üzerine bir parça koydu. Oradakiler, "Yâ Resûlallah! Bunu niçin yaptın?" diye sorunca, Allah Resûlü, "*Bu dallar kurumadıkları müddetçe onların azabı hep hafifletilir.*"²⁹ buyurdu.

²⁴ En'âm, 6/93.

²⁵ T2460 Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 26.

²⁶ İM4267 İbn Mâce, Zühd, 32; T2308 Tirmizî, Zühd, 5.

²⁷ D3235 Ebü Dâvûd, Cenâiz, 75, 77; T1054 Tirmizî, Cenâiz, 60.

²⁸ İF1/317 İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, I, 317.

²⁹ B216 Buhârî, Vudû', 55.

Terğîb-terhîb (teşvik edici-sakındırıcı) türü bu rivayet bir taraftan söz konusu olumsuz davranışlardan sakındırırken diğer taraftan da ağaç dikmeye teşvik etmektedir. Nitekim Resûl-i Ekrem'in bu uygulamasından kabir alanlarının yeşillendirilmesi tavsiyesini çıkaran Müslümanlar, sıklıkla ziyaret ettikleri kabristanları ağaçlandırmaya özen göstermişlerdir.

Bazı sahâbilerin aktardığına göre ise Hz. Peygamber, “*idrardan sakınmayıp onu üzerine sıçratan*”ın kabir azabına duçar olacağını söylemiştir.³⁰ Ayrıca kabir azabıyla ilgili olarak yukarıda yer verdiğimiz Hz. Âişe ile Yahudi kadın arasında geçen konuşmada Yahudi kadının, “Kabir azabı, üzerimize sıçrattığımız idrardandır.” dediği yer almaktadır. Hz. Âişe'nin buna inanmaması üzerine yaşlı kadın, Yahudilerin, idrarın bulaştığı elbise, deri ne varsa hepsini makasla kestiklerini söylemiştir. Bu tartışmayı sonradan eşinden dinleyen Resûlullah, o kadını tasdik etmiş ve o günden sonra namazlarının akabinde yaptığı dualarına şu cümleyi de eklemiştir: “*Cebraîl'in, Mikâîl'in, İsrâfil'in Rabbi! Beni cehennem ateşinden ve kabir azabından koru.*”³¹ Kabir azabı-idrar bağlantısı bir rivayette de şu şekilde ifade edilmiştir: “*Kabir azabının çoğu, üzerine idrar sıçramasından kaynaklanır.*”³² Böylece Allah Resûlü kabir azabını hatırlatmak suretiyle müminlerden hayatlarının her anına çeki düzen vermelerini istemiş, bu bağlamda idrarlarını yaparken üzerlerine sıçratmamaları hususunda dikkatli olmalarını söyleyerek temizliğe azami derecede gayret göstermeleri gerektiğini belirtmiştir.

Hadislerde kabirde azap görme sebebi olarak zikredilen hususlardan biri de Allah Resûlü'nün (sav) câhiliye âdetlerinden biri olarak ifade ettiği³³ “*niyâha*” yani ölünün arkasından veya kabri başında saç baş yolunarak, yüz ve diz dövülerek ağıt yakılmasıdır. Buna göre hadiste, “*Ölü, ardında kalanların kendisi için feryat ve figanla ağlamasından dolayı azap görür.*” buyrulmuştur.³⁴ Hz. Âişe'ye, Abdullah b. Ömer'in, hadisi bu şekilde rivayet ettiği hatırlatıldığında müminlerin annesi şu açıklamayı yapmıştır: “Allah, Abdullah'a merhamet etsin! Bir şeyler duymuş ama anlaşılan iyi bellememiş. Gerçek şu ki Resûlullah'ın (sav) yanından bir Yahudi cenazesi geçti. O esnada Yahudiler de o cenazeye ağlıyorlardı. Bunun üzerine Allah'ın Elçisi, ‘*Siz ona ağlıyorsunuz, halbuki o azap görüyor.*’ buyurdu.”³⁵ Hz. Âişe'ye göre, Allah Resûlü burada iki farklı durumdan söz etmiş, rivayeti aktaranlar ise bunu bir sebep sonuç ilişkisi olarak anlamış ve nakletmişlerdir.

Allah Resûlü benzeri bir uyarıyı da yolsuzluk yapmak suretiyle kamuya ait mala gözünü dikenler hakkında yapmıştır. Hz. Peygamber'in

³⁰ D20 Ebû Dâvûd, Tahâret, 20; N31 Nesâî, Tahâret, 27; HM1980 İbn Hanbel, I, 225.

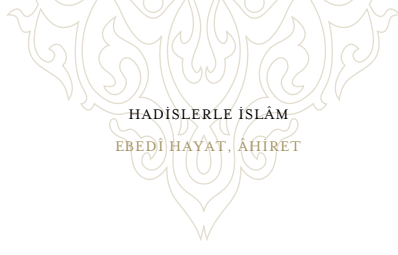
³¹ N1346 Nesâî, Sehv, 88.

³² İM348 İbn Mâce, Tahâret, 26; HM8313 İbn Hanbel, II, 327.

³³ M2160 Müslim, Cenâiz, 29.

³⁴ B1292 Buhârî, Cenâiz, 32.

³⁵ M2153 Müslim, Cenâiz, 25; N1857 Nesâî, Cenâiz, 15.

azatlısı Ebû Râfi'in anlattığına göre, bir gün Bakî' Mezarlığı'na uğrayan Resûlullah (sav), bir kabrin başucuna gelerek, "Yazık sana! Yazık sana!" diye seslendi. Nebî'nin (sav) bunu kendisine söylediğini zanneden Ebû Râfi, derhâl mezarın başından geri çekilince azatlısının endişesini fark eden Allah'ın Elçisi şöyle buyurdu: "Bunu sana söylemedim. Şu kabrinin yanından geçtiğimiz kimse var ya, vaktiyle onu zekât toplamak için göndermiştim de o zekât malından bir gömlek aşırıydı. Şimdi o gömleğe karşılık olarak ona ateşten bir zırh giydirildi."³⁶

Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki Hz. Peygamber (sav) muhatapları üzerinde kalıcı tesirler bırakacağını bildiği için kabir azabıyla uyarmak suretiyle sakındırmak istediği bazı önemli hususlara dikkat çekmiştir. Böylece kabirdekiler üzerinden temizlik, edep, hayâ, giybet, hırsızlık ve ölüye aşırı ağıt gibi değişik hususlarda ashâbını titiz olmaya davet etmiş, Ehl-i kitap geleneğinde de var olan kabir azabı inancını etkin bir uyarı unsuru olarak dillendirmiştir.

Kabir ahvaline dair Kur'an'da açık bir işaretin olmayışına dayanan ve hesap gününün yeniden dirilişten sonraki bir sürece tekabül etmesi gerçeğinden hareketle, kabirdeki sorgu veya cezalandırılmanın yargısız infaz olacağını ileri süren, dolayısıyla kabir azabına temkinli yaklaşan bir düşünce tarih boyunca var olagelmıştır. Ancak berzah âleminin, âhirete nispetle insana daha yakın bir süreç olduğu gerçeği, hatta insanların kabirlerle iç içe yaşıyor olmaları göz önüne alındığında "kabir sorgusu veya azabı", "kabrin daralması", "cehennem çukurlarından bir çukur olması" gibi kabir ahvaliyle ilgili uyarıların insanın sorumluluk bilinci üzerinde ne kadar olumlu tesirler icra edeceği muhakkaktır.

³⁶ N863 Nesâî, İmâmet, 58; HM27734 İbn Hanbel, VI, 391.